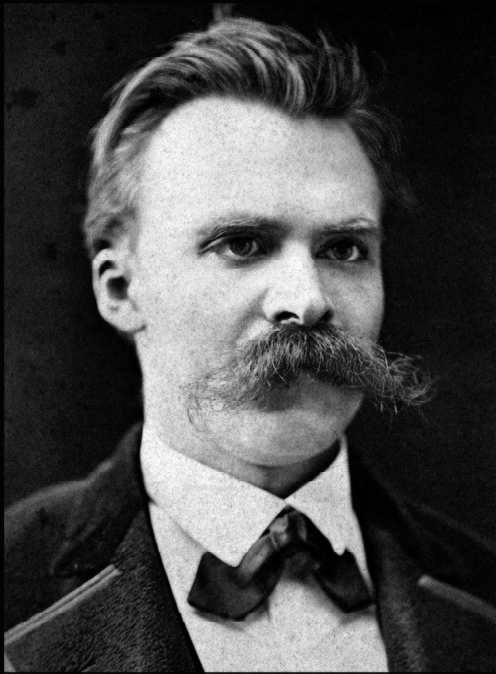

Friedrich
NIETZSCHE

Aamurusko

Aamurusko

FRIEDRICH NIETZSCHE

Aamurusko

Ajatuksia moraalisista ennakkoluuloista

Suomentanut
Risto Korkea-aho

Morgenröthe : Gedanken über die moralischen Vorurtheile julkaistiin vuonna 1881. Suomennos perustuu kirjan vuonna 1887 ilmestyneeseen toiseen painokseen, jossa on mukana esipuhe.

© 2017 Risto Korkea-aho

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-951-568-388-5

»On niin monia aamuruskoja, jotka eivät ole vielä valaisseet.»
Rigveda.

ESIPUHE

1

Tässä kirjassa tavataan »maalainen» työnsä parissa, louhimassa, kaivamassa, kalvamassa. Jolla on silmät sellaiselle syvyyden työlle, se näkee hänet –, kuinka hän hitaasti, harkitusti, pehmeän leppymättömästi etenee paljastamatta liikojia siitä ahdingosta, joka aina seuraa pitkällisestä oleskelusta ilman valoa ja ilmaa; häntä voisi luonnehtia synkän työnsäkin parissa tyytyväiseksi. Eikö näytä siltä, että häntä ohjaa jokin usko, hyvittää jokin lohtu? Että hän ehkä tahtoo oman pitkän pimeytensä, vaikeaselkoisuutensa, kätkeytyneisyytensä, arvoituksellisuutensa, koska tietää, mitä on saava lisäksi: oman aamunsa, oman lunastuksensa, oman *aamuruskonsa*? . . . hän palaa takaisin, varmasti: älkää kysykö häneltä, mitä hän siellä alhaalla aikoo, hän kyllä itse kertoo sen teille, tämä näemmä Trofonios ja maalainen, jahka on ensin »tullut ihmiseksi» taas. Oppii perin pohjin pois vaitiolosta, kun on niin pitkään kuin hän ollut myyrä, ollut yksin –

2

Itse asiassa, kärsivälliset ystäväni, tahdon kertoa teille, mitä minä siellä alhaalla aion, tässä myöhäisessä esipuheessa, josta olisi voinut helposti tulla muistokirjoitus, hautajaispuhe: sillä olen tullut takaisin ja – olen selviytynyt. Älkää vain luulko, että aion haastaa teidät

samaan uhkayritykseen! Tai edes samaan yksinäisyyteen! Sillä omien teittensä kulkija ei kohtaa ketään: se kuuluu »omien teitten» luonteeseen. Kukaan ei tule hänen avukseen; hänen täytyy suoriutua yksin kaikista vastaan osuvista vaaroista, sattumista, häijyydestä ja kehnosta säästä. Hänen tiensä on häntä *itseään varten* – ja, kuten asiaan sopii, tämä »itseään varten» katkeroittaa ja toisinaan tympäisee häntä: siihen esimerkiksi kuuluu tietoisuus siitä, etteivät hänen ystävänsäkään osaa arvata, missä hän on, minne hän on menossa, että välistä he kyselevät, »kuinka? onko hän menossa ylipäänsä? onko hänellä vielä – tie?» – Otin taannoin tehdäkseni jotakin, mikä ei liene jokamiehen asia: astuin syvyyteen, pureduin perustaan, aloin tutkia ja kaivella vanhaa *luottamusta*, jonka varaan me filosofit pari vuosituhatta tapasimme rakentaa kuin mitä varmimmalle perustukselle, – yhä uudestaan ja uudestaan, vaikka jokainen aikaisempi rakennelma oli romahtanut: aloin kalvaa *luottamustamme moraaliin*. Mutta tekö ette ymmärrä minua?

3

Tähän mennessä kehnoimmin on ajateltu hyvää ja paha: asia on aina ollut liian vaarallinen. Omatunto, hyvä maine, helveti, välistä poliisikin epäsi ja epää tässä asiassa ennakkoluulottomuuden; moraalin läsnäolossa, kuten vastapäätä mitä tahansa auktoriteettia, ei saa ajatella, vielä vähemmin puhua; tässä tulee – *totella!* Niin kauan kuin maailma on ollut olemassa, ei mikään auktoriteetti ole ehdoin tahdoin suostunut kritiikin kohteeksi; ja kritisoida moraalia, pitää moraalia ongelmana, ongelmallisena: kuinka? eikö se ollut – eikö se *ole* – moraalitonta? – Mutta moraalit ei turvaudu vain kaikenlaisiin pelottelukeinoihin pitääkseen loitolla kriittiset kädet ja kidutusvälineet: sen turvallisuus perustuu vielä enemmän tiettyyn lumoamistaitoon, jonka se hyvin hallitsee, – se osaa »innoittaa». Sen onnistuu, monesti yhdellä ainoalla silmäyksellä, lamaannuttaa kriittinen tahto, jopa houkutella se omalle puolelleen, niin, joissakin tapauk-

sisä sen onnistuu saada se kääntymään itseään vastaan: niin että se sitten skorpionin lailla pistää pistimen omaan ruumiiseensa. Moraali on ammoisista ajoista asti hallinnut kaikki ylipuhumistaidon pirullisuudet: ei ole sitä puhujaa, ei nykyäänkään, joka ei kutsuisi sitä avukseen (kuunneltakoon esimerkiksi anarkistiemme puheita: miten moraalisesti he puhuvatkaan, ylipuhuakseen! Lopuksi he vielä kutsuvat itseään »hyviksi ja oikeudenmukaisiksi».) Moraali on aina, niin kauan kuin maan päällä on puhuttu ja ylipuhuttu, osoittautunut viettelytaidon suurimmaksi mestariksi – ja, mitä meihin filosofeihin tulee, varsinaiseksi *filosofien Kirkeksi*. Mistä sitten johdetaan, että Platonista alkaen kaikki filosofian rakennusmestarit Euroopassa ovat rakentaneet turhaan? Että kaikki, mikä heidän omasta mielestään rehellisesti ja vakavasti oli aere perennius, uhkaa sortua tai on jo raunioina? Oi kuinka väärä on se vastaus, joka yhä vielä on varattuna tätä kysymystä varten, »koska he kaikki löivät laimin edellytyksen, fundamentin koetteluun, kaiken järjen kritiikkiin» – tuo Kantin kohtalokas vastaus, joka ei totisesti ole houkutelut meitä moderneja filosofeja vankemmalle ja vähemmän petolliselle maaperälle! (– ja jälkeinpäin kysyttyä, eikö ollut jokseenkin kummallista vaatia, että työkalu kritisoi omaa kelpoisuuttaan ja soveltuvuuttaan? että äly »tunnistaisi» itse oman arvonsa, oman voimansa, omat rajansa? eikö se ollut jopa hitusen järjenvastaista? –) Pikemminkin oikea vastaus olisi ollut, että kaikki filosofit ovat rakentaneet moraalien viettelemänä, myös Kant –, että heidän tähtäimessään oli tosin näennäisesti varmuus, »totuus», mutta todellisuudessa kuitenkin »majesteettiset moraaliset rakennelmat»: käyttäkäsemme vielä kerran Kantin viatonta kieltä, hänen, joka piti omana »vähemmän hohdokkaana muttei kuitenkaan hyödyttömänä» tehtävänä ja työnään »valmistaa tuosta majesteettisten moraalisten rakennelmien pohjasta tasainen ja vankka, jotta sille voidaan rakentaa» (Puhtaan järjen kritiikki, s. 225). Ah, se ei häneltä onnistunut, päinvastoin! – kuten tänään on sanottava. Kant haihattelevine päämäärineen oli uskollinen omalle vuosisadalleen, jota enemmän

kuin mitään muuta vuosisataa on lupa kutsua haihattelun vuosisadaksi: niin kuin hän oli, onneksi, uskollinen myös vuosisatansa arvokkaammille puolille (esimerkiksi kelpo määrälle sensualismia, jonka hän omaksui tietoteoriaansa). Myös häntä oli purrut moraali-tarantella Rousseau, myös hänen sielunsa pohjalla kökötti se moraalisen fanatistmin aate, jonka toimeenpanijaksi itsensä tunsii ja tunnusti toinen Rousseauin oppilas, nimittäin Robespierre, »de fonder sur la terre l'empire de la sagesse, de la justice et de la vertu» (puhe 7. heinäkuuta 1794). Toisaalta ei kukaan olisi voinut, sellainen ranskalais-fanatismi sydämessään, toimia epäranskalaisemmin, syvemmin, perusteellisemmin, saksalaisemmin – sikäli kuin sana »saksalainen» tässä merkityksessä on tänään vielä sallittu – kuin Kant toimi: luodakseen tilaa *omalle* »moraaliselle valtakunnalleen» hän näki tarpeelliseksi olettaa todistamattoman maailman, loogisen »tuonpuoleisen», – juuri siihen hän tarvitsi puhtaan järjen kritiikki-ään! Toisin sanottuna: *hän ei olisi tarvinnut sitä*, ellei yksi asia olisi ollut hänelle kaikkea muuta tärkeämpi, tehdä »moraalisesta valtakunnasta» haavoittumaton, mieluummin koskematonkin järjen edessä, – hän tunsii liian voimakkaasti, miten järki voi haavoittaa asioiden moraalista järjestystä! Sillä luontoa ja historiaa vastapäätä, vastapäätä luonnon ja historian perustavanlaatuista *immoraalisuutta* Kant oli, kuten jokainen hyvä saksalainen ammoisista ajoista asti, pessimisti; hän uskoi moraaliin, ei siksi, että luonto ja historia todistaisivat sen, vaan siitä huolimatta, että luonto ja historia ovat jatkuvasti ristiriidassa sen kanssa. Jotta ymmärrettäisiin tämä »siitä huolimatta», lienee lupa palauttaa mieleen jotakin vastaavaa Lutherilta, tuolta toiselta suurelta pessimistiltä, joka kerran kaikella luterilaisella julkirohkoudella teroitti ystäviensä mieleen: »jos olisi mahdollista järjellä ymmärtää, miten sellainen Jumala voisi olla armollinen ja oikeudenmukainen, joka on niin vihainen ja häijy, mihin silloin tarvittaisiin *uskoa?*» Mikään ei nimittäin ole koskaan tehnyt saksalaiseen sieluun syvempää vaikutusta, mikään ei ole sitä enemmän »kiusannut» kuin tämä kaikista vaarallisiiin johtopäätös, jota

jokainen tosi roomalainen pitää syntinä henkeä vastaan: *credo quia absurdum est*: – tämän myötä saksalainen logiikka ensi kerran ilmestyy kristillisen dogman historiaan; mutta vielä tänäänkin, vuosituhatta myöhemmin, me tämän päivän saksalaiset, myöhäissaksalaiset joka suhteessa, vainuamme – jotakin totuudesta, totuuden *mahdollisuudesta* sen kuuluisan reaalidialektisen periaatteen takana, jolla Hegel omana aikanaan otti saksalaiselle hengelle voiton Euroopasta – »ristiriita liikuttaa maailmaa, kaikki asiat ovat ristiriidassa itsensä kanssa» –: me todella olemme, aina logiikkaa myöten, pessimistejä.

4

Mutta *loogiset* arvoarvostelmat eivät ole alimpia ja perustavanlaatuisimpia, joihin urhoollinen epäluulomme voi laskeutua: luottamus järkeen, jonka kanssa näiden arvostelmien pätevyys seisoo tai kaatuu, on, luottamuksena, *moraalinen* ilmiö . . . Kenties saksalainen pessimismi ei ole ottanut vielä viimeistä askeltaan? Kenties sen vielä kerran täytyy asettaa pelottavasti rinnakkain credonsa ja absurduminsa? Ja jos *tämä* kirja on pessimistinen moraalialue myöten, moraalisiin kohdistuvaa luottamusta myöten, – eikö se juuri siksi olisi saksalainen kirja? Se näet esittää ristiriidan eikä pelästy sitä: siinä irtisanotaan luottamus moraalisiin – mutta miksi? *Moraalisuudesta!* Vai kuinka kutsuisimme sitä, mitä siinä – mitä *meissä* – on tekeillä? sillä meidän makuumme olisi käyttää vaatimattomampia sanoja. Mutta ei ole epäilystäkään siitä, että meillekin vielä puhuu »sinun tulee», mekin vielä tottelemme ankaraa lakia yläpuolellemme, – ja tämä on viimeinen moraalialue, jonka mekin vielä kuonnumme kuulemaan, jota mekin vielä osaamme *elää*, tässä, jos missään, mekin vielä olemme *omantunnon ihmisiä*: että me nimittäin emme tahdo takaisin siihen, mikä meistä on aikansa elänyttä ja ränstynyttä, johonkin »uskomattomaan», sanottiinpa sitä Jumalaksi, hyveeksi, totuudeksi, oikeudenmukaisuudeksi, lähimmäisenrakkaudeksi; että

me emme salli itsellemme valhe-siltoja vanhoihin ihanteisiin; että me olemme perin pohjin kaiken sen vihollisia, mikä tahtois kajota ja sotkeentua meihin; vihollisia kaikelle nykyisenlaiselle uskolle ja kristillisyydelle; vihollisia kaiken romantiikan ja isänmaallisuuden puolinaisuudelle; vihollisia myös artisti-nautiskelulle, artisti-omatunnottomuudelle, joka tahtois ylipuhua meidät palvomaan siinä, missä me emme enää usko – sillä me olemme artisteja –; vihollisia, sanalla sanoen, koko eurooppalaiselle *feminismille* (tai idealismille, jos se kuulostaa paremmalta), joka ikuisesti »vetää ylös» ja juuri siksi ikuisesti »painaa alas»: – yksin *tämän* omantunnon ihmisinä me vielä tunnemme sukulaisuutta vuosituhantiseen saksalaiseen oikeamielisyyteen ja hurskauteen, jos kohta sen kyseenalaisimpina ja viimeisinä jälkeläisinä, me immoralistit, me tämän päivän jumalattomat, niin, tietystä mielessä sen perillisinäkin, sen sisimmän tahdon toimeenpanijoina, pessimistisen tahdon, kuten sanottu, joka ei pelkää kieltää itseään, koska se kieltää *mielihyvin!* – Meissä toteutuu, jos tahdotte kaavan, – *moraalin itsekumoamus*. – –

5

– Mutta lopuksi: mitä varten meidän pitäisi niin äänekkäästi ja palavasti kertoa, mitä me olemme, mitä me tahdomme ja mitä me emme tahdo? Katsokaamme sitä kylmemmin, etäämmältä, viisaammin, korkeammalta, sanokaamme se, kuten se meidän kesken sanotaan, niin varkain, ettei kaikki maailma sitä kuule, ettei kaikki maailma kuule *meitä!* Sanokaamme se ennen kaikkea *hitaasti* . . . Tämä esipuhe tulee myöhään, mutta ei liian myöhään, mitä lopultakaan merkitsee viisi kuusi vuotta? Tällaisella kirjalla, tällaisella ongelmalalla ei ole kiire; sitä paitsi me olemme molemmat lenton ystäviä, minä samoin kuin kirjani. En ole suotta ollut filologi, kenties olen sitä vieläkin, siis hitaan lukemisen opettaja: – vihdoin myös kirjoitan hitaasti. Nykyään ei kuulu vain tapoihini, vaan myös makuuni – häijyyyn makuuni kenties? – olla kirjoittamatta mitään, mikä ei aja

epätoivoon jokaista sellaista ihmistä, jolla »on kiire». Filologia nimittäin on tuo kunnianarvoisa taito, joka vaatii kunnioittajiltaan ennen kaikkea yhtä, syrjään vetäytymistä, aikaa, hiljentymistä, hitaaksi tulemistä –, *sanan* kultasepäntaitona ja -tietona, jolla on vain hienoa varovaista työtä tehtävänä ja joka ei saavuta mitään, ellei se saavuta sitä lento. Mutta juuri siksi se on tänään tarpeellisempi kuin koskaan, juuri hitaudellaan se väkevimmän meitä vetää puoleensa ja lumoo, keskellä »työn» aikakautta, se on: keskellä kiirettä, keskellä säädytöntä ja hiostavaa hoppua, joka tahtoo heti paikalla »suoriutua» kaikesta, myös jokaisesta vanhasta ja uudesta kirjasta: – filologia itse ei suoriudu niin helposti mistään, se opettaa lukemaan *hyvin*, toisin sanoen lukemaan hitaasti, syvällisesti, huolellisesti, varovaisesti, taka-ajatuksin, avoimin ovin, herkin sormin ja silmin . . . Kärsivälliset ystäväni, tämä kirja toivoo itselleen vain täydellisiä lukijoita ja filologeja: *opetelkaa* lukemaan minua hyvin! –

Ruta, lähellä Genova,
vuoden 1886 syksyllä

ENSIMMÄINEN KIRJA

1

Jälkisyntyinen järkipöryys. – Kaikki pitkäikäiset asiat tulevat vähitellen siinä määrin järjen kyllästämiksi, että niiden polveutuminen järjettömyydestä alkaa näyttää epätodennäköiseltä. Eikö melkein jokainen tarkka syntyhistoria tunnu paradoksilta ja rienaukselta? Eikö hyvä historioitsija oikeastaan jatkuvasti *väittää vastaan*?

2

Oppineiden ennakkoluulo. – On oppineiden oikeaan osuva arvelu, että kaikkina aikoina ihmiset uskoivat *tietävänsä*, mikä on hyvää ja pahaa, kiitettävää ja moitittavaa. Mutta on oppineiden ennakkoluulo, että *me tietäisimme sen nyt paremmin* kuin mikä tahansa muu aika.

3

Kaikella on aikansa. – Kun ihminen antoi kaikille olioille sukupuolen, hän ei laskenut leikkiä, vaan uskoi oivaltaneensa jotakin syvällistä: – tämän erehdyksen suunnattoman laajuuden hän on tunnustanut itselleen vasta sangen myöhään eikä ehkä vieläkään kokonaan. – Samaten on ihminen liittänyt moraalin kaikkeen, mikä on olemassa, ja ripustanut maailman harteille *eettisen merkityksen*. Sillä

on jonakin päivänä yhtä paljon eikä enempää arvoa kuin on tänään uskolla auringon maskuliinisuuteen tai feminiinisuuteen.

4

Sfäärien kuviteltua epäsointuisuutta vastaan. – Meidän on jälleen hädettävä maailmasta paljon väärää suurenmoisuutta, koska sellainen on vastoin sitä oikeudenmukaisuutta, jonka kaikki oliot meidän edessämme ansaitsevat! Ja sitä varten on tarpeen, ettei maailmaa tahdota nähdä epäsointuisampana kuin se on!

5

Olkaa kiitollisia! – Tähänastisen ihmiskunnan suuri saavutus on, ettei meidän enää tarvitse jatkuvasti pelätä villieläimiä, barbaareja, jumalia ja omia uniamme.

6

Taikuri ja hänen vastaparinsa. – Mikä tieteessä on hämmästyttävää, on vastakkaista sille, mikä on hämmästyttävää taikurintaidossa. Sillä jälkimmäinen tahtoo saada meidät näkemään hyvin yksinkertaisen kausaliteetin siellä, missä todellisuudessa vallitsee hyvin monimutkainen kausaliteetti. Tiede sitä vastoin pakottaa meidät luopumaan uskosta yksinkertaisiin kausaliteetteihin juuri siellä, missä kaikki näyttää perin helposti käsitettävältä ja omat silmämme pitävät meitä pilkkanaan. »Yksinkertaisimmat» asiat ovat *hyvin monimutkaisia*, – tätä ei voi kylliksi ihmetellä!

7

Tilantunnun uudelleenoppiminen. – Todelliset asiat vai kuvitellut asiat, kummat ovat enemmän edesauttaneet inhimillistä onnea?

Varmaa on, että korkeimman onnen ja syvimmän onnettomuuden välisen *tilan laajuus* on alkujaan tuotettu kuviteltujen asioiden avulla. Niinpä *tämän* lajinen tilantuntu on tieteen vaikutuksesta alati pienenevä: niin kuin tiede on opettanut ja yhä opettaa meitä tuntemaan, että Maa on pieni, että itse Aurinkokunta on piste.

8

Transfiguraatio. – Neuvottomasti kärsivät, hämmentyneesti unelmoivat, ylimaallisesti ihastelevat, – nämä ovat *kolme astetta*, joihin Rafael jakaa ihmiset. Me emme enää katso maailmaa niin – eikä Rafaelkaan enää nykyisin *saattaisi* niin tehdä: hän näkisi omin silmin uuden transfiguraation.

9

Tapasiveellisuuden käsite. – Ihmiskunnan koko vuosituhantiseen elämäntapaan verraten me nykyihmiset elämme tavattoman siveetöntä aikaa: perinnäistavan valta on hämmästyttävästi heikentynyt, ja siveellisuuden tunne on niin hienostunut ja ylevöitynyt, että yhtä hyvin sitä voidaan pitää haihtuneena. Sen takia moraalin syntyä koskevat perusoivallukset ovat meille, myöhäsyntyisille, vaikeita, ja jos olemmekin ne löytäneet, liimautuvat ne kieleemme eivätkä tahdo tulla ulos: koska ne kuulostavat karkeilta! Tai koska ne näyttävät parjaavan siveellisyyttä! Näin esimerkiksi jo heti *pääperiaate*: siveellisyys ei ole muuta (*ei* siis varsinkaan enempää!) kuin kuuliaisuutta perinnäistavoille, olkoot nämä millaisia tahansa; mutta perinnäistavat ovat *sovinnaisia* toiminta- ja arviointitapoja. Asioissa, joista sovinnaisuus ei määrää, ei ole siveellisyyttä; ja mitä vähemmän elämä on sovinnaisuuden sanelemaa, sitä pienempi on siveellisuuden piiri. Vapaa ihminen on siveetön, koska hän *tahtoo* kaikessa riippua itsestään eikä sovinnaisuudesta: kaikissa ihmiskunnan alkuperäisissä olosuhteissa »paha» merkitsi jokseenkin samaa kuin »yksilöllinen»,

*»Mitä korkeammalle nousemme,
sitä pienemmiltä näytämme niistä,
jotka eivät osaa lentää.«*

Vuonna 1881 ilmestynyt *Aamurusko* aloittaa Friedrich Nietzschen (1844-1900) sotaretken moraalia vastaan. Se ei silti haiskahda hiukkaakaan ruudilta, ei siitäkään huolimatta, että vanhana tykkimiehenä Nietzsche osaa keskittää kohteeseensa raskastakin tulta. Ajatukset putoilevat kirjan sivuilta kuin viikunat puista, ne ovat hyviä ja makeita. Pohjatuuli tämä kirja on kypsille viikunoille! Rantakivikossa jumalallinen lisko pyytää kultaisia vonkaleita, ne välkehtivät aamuauringon kilossa ja värisevät lempeästi nahkaansa myöten: niistä jokainen on uusi totuus. Filosofin suolisto on urhoollinen: tämä kirja ei ole ruuan-sulatushäiriö, tässä kirjassa saadaan valmiiksi!

